एवंद्वयोरपिनिष्टान्नादौवैराग्यमुपपाद्याश्रमद्वयसाधारणान्मोक्षधर्मानाह सत्येति सत्यंयथार्थभाषणं शौचंमृज्जलाभ्यांबाह्यंभावशुद्धिरांतरमितिद्विविधं आर्जवंअकौटिल्यं त्यागोवैराग्यं वर्चःअध्ययनादि जनेजस्तेनतत्कारणंलक्ष्यं विक्रमोमनोजयेशौर्यं बुत्त्याश्रवणजन्यया धृत्याक्लेशकालेपिचित्तविधारकयत्नेनमनसाक्रियमाणेनतपसासाध्वसाधुनोरालोचनेनभावान्समीक्ष्येत्युत्तरेणान्वयः ॥ १५ ॥ संभवे तयथाक्रममितिपाठेयथाक्रमंसंसारीचेत्कामादिनामुमुक्षुश्चेच्छमादिनासंभवेतसंयुज्येतेत्यर्थः अदीनात्माउदारचित्तः ॥ १६ ॥ विपक्षेदंडमाह सत्वेनेति ॥ १७ ॥ अज्ञानात्प्रभवउत्पत्तिर्यस्यतं ॥ ॥ १८ ॥ महेति ईश्वरादिकंसर्वमहंकारकल्पितमित्यर्थः ॥ १९ ॥ नन्वेतदहंकारकल्पितंचेत्त्वमवन्नित्यमभिनवसंस्थानंस्यादित्याशंक्यपूर्वसंस्कारानुरोधात्समानरूपमेवकल्प्यतेइतिसदृष्टांतमाह यथेति

सत्यशौचार्जवत्यागैर्वर्चसाविक्रमेणच ॥ क्षांत्याधृत्याचबुद्ध्याचमनसातपसैवच ॥ १५॥ भावान्सर्वानुपावृत्तान्समीक्ष्यविषयात्मकान् ॥ शांतिमिच्छन्न दीनात्मासंयच्छेदिंद्रियाणिच ॥ १६॥ सत्त्वेनरजसाचैवतमसाचैवमोहिताः ॥ चक्रवत्परिवर्तंतेह्यज्ञानाज्जंतवोभृशं ॥ १७॥ तस्मात्सम्यक्परीक्षेतदोषा नज्ञानसंभवान् ॥ अज्ञानप्रभवंदुःखमहंकारंपरित्यजेत् ॥ १८ ॥ महाभूतानींद्रियाणिगुणाःसत्त्वंरजस्तमः ॥ त्रैलोक्यंसेश्वरंसर्वमहंकारेप्रतिष्ठितं ॥ १९ ॥ यथेहनियतःकालोदर्शयत्यार्तवान्गुणान् ॥ तद्वद्भूतेष्वहंकारंविद्यात्कर्मप्रवर्तकं॥ २०॥संमोहकंतमोविद्यात्कृष्णमज्ञानसंभवं॥प्रीतिदुःखनिबद्धांश्चसमस्तां स्त्रीनथोगुणान्॥ २१ ॥ सत्त्वस्यरजसश्चैवतमसश्चनिबोधतान्॥ प्रसादोहर्षजाप्रीतिरसंदेहोधृतिःस्मृतिः ॥ एतान्सत्त्वगुणान्विद्यादिमान्राजसतामसान् ॥ २२॥ कामक्रोधौप्रमादश्चलोभमोहौभयंक्लमः॥ विषादशोकावरतिर्मानदर्पावनार्यता ॥ २३॥ दोषाणामेवमादीनांपरीक्ष्यगुरुलाघवं॥ विमृशेदात्मसं स्थानमेकैकमनुसंततं॥ २४ ॥ युधिष्ठिरउवाच केदोषामनसात्यक्ताःकेबुद्ध्याशिथिलीकृताः॥ केपुनःपुनरायांतिकेमोहादफलाइव ॥२५॥ केषांबला बलंबुद्ध्याहेतुभिर्विमृशेद्बुधः॥ एषमेसंशयस्तातंतन्मेब्रूहिपितामह॥ २६॥

भूतेतिभूतेंद्रियादीनामुपलक्षणं ॥ २० ॥ त्रिगुणात्मकस्याहंकारस्यगुणकार्याणिविभजते संमोहकमिति कृष्णंअंधकारवदप्रकाशात्मकं प्रीतिदुःखेक्रमात्सात्विकराजसे ॥ २१ ॥ तान्कार्यभूतान्विशेष गुणान् ॥ २२ ॥ कामादयोराजसाः विषादादयस्तामसाः ॥ २३ ॥ अस्यविभागस्यप्रयोजनमाह दोषाणामिति आत्मनिसंस्थानंस्थितिंएकैकंप्रत्येकंअनुलक्षीकृत्यविमृशेत्कोदोषःकियान्क्षीणःकिया न्शिष्टइतिनित्यमालोचयेदित्यर्थः ॥ २४ ॥ त्यक्ताःपूर्वैर्मुमुक्षुभिरितिशेषः केपुनरिति अपरिहार्याइत्यर्थः पंचात्रप्रश्नाः अफलाःआगताअपिनिष्फलाइत्यर्थः ॥ २५ ॥ २६ ॥

Digitized by Google